

VAI TRÒ CỦA CÔNG TÁC TUYÊN TRUYỀN GIÁO DỤC PHÁP LUẬT TRONG ĐÁNH GIÁ HIỆU QUẢ PHÁP LUẬT

1. Đẩy mạnh công tác giải thích pháp luật

Để nâng cao hiệu quả của pháp luật, công tác giải thích pháp luật ở nước ta cần được tiến hành thường xuyên và đầy đủ hơn để bảo đảm tính thống nhất trong nhận thức và thực hiện pháp luật. Ở nước ta, việc giải thích Hiến pháp, luật, pháp lệnh được giao cho Ủy ban thường vụ Quốc hội, còn những văn bản pháp lý khác thì không quy định rõ ai là người có thẩm quyền giải thích và bắt buộc phải giải thích (giải thích chính thức). Để nhận thức đúng đắn, đầy đủ nội dung tinh thần của pháp luật đòi hỏi phải giải thích tất cả các quy định trong tất cả các văn bản pháp luật chứ không phải chỉ giải thích Hiến pháp, luật, pháp lệnh và phải giải thích trước chứ không chỉ giải thích khi nảy sinh vướng mắc, tranh chấp...

Trong thực tế, công tác giải thích pháp luật của Ủy ban thường vụ Quốc hội cũng như của các cơ quan khác mới chỉ tiến hành được rất ít và gặp nhiều khó khăn. Do vậy, trong tương lai, nếu có thể, nên giao việc giải thích Hiến pháp cho Tòa án nhân dân tối cao hoặc một thiết chế có thẩm quyền quyết định tính hợp hiến, hợp pháp của một văn bản, một chính sách như một số nước đã làm. Để hoạt động giải thích pháp luật ở nước ta phát huy được vai trò tích cực của mình, Nhà nước tiếp tục quan tâm hơn nữa tới công tác này, nhất là việc giải thích Hiến pháp, luật, pháp lệnh. Cụ thể là:

- Quốc hội cần nhanh chóng quy định chi tiết về trình tự, thủ tục giải thích Hiến pháp. Hiến pháp là đạo luật cơ bản nhất của Nhà nước, những quy định của Hiến pháp là cơ sở để ban hành những văn bản pháp luật khác và tất cả các văn bản pháp luật khác không được trái với Hiến pháp. Nếu Hiến pháp không được giải thích chính xác, đầy đủ thì sẽ gây nhiều khó khăn cho việc ban hành các văn bản pháp luật khác, cũng như việc xác định tính hợp hiến của các luật và các văn bản pháp luật khác.

- Nên ban hành các văn bản luật, pháp lệnh càng chi tiết càng tốt (chi tiết nhưng không quá cụ thể) để giảm bớt các văn bản chi tiết hướng dẫn thi hành, tạo điều kiện cho việc nhận thức và thực hiện chúng dễ dàng hơn.

- Nếu có thể thì nghiên cứu việc giao cho Toà án có thẩm quyền hoặc một thiết chế phù hợp giải thích mang tính "phán quyết" khi xảy ra những xung đột trong quá trình nhận thức các quy định của pháp luật.

- Mở rộng việc công khai hoá các quá trình thảo luận, thông qua các văn bản luật cũng như các tờ trình, các báo cáo thẩm định về các dự án luật, pháp lệnh tạo điều kiện để mọi chủ thể pháp luật có điều kiện nhận thức được chính xác, đầy đủ nội dung, tinh thần các quy định của pháp luật, trên cơ sở đó, thực hiện và áp dụng pháp luật chính xác, nghiêm minh hơn.

2. Tăng cường công tác phổ biến, giáo dục pháp luật, nâng cao ý thức pháp luật cho cán bộ, Nhân dân

Hiệu quả tác động của pháp luật sẽ được nâng cao nếu như việc tuyên truyền, phổ biến giáo dục pháp luật được tiến hành thường xuyên, đầy đủ, có chất lượng, đặc biệt chú trọng việc tuyên truyền, phổ biến nội dung, tinh thần của các văn bản pháp luật mới ban hành, đồng thời cần tổ chức thường xuyên các đợt tập huấn cho các cán bộ, công chức, viên chức, các cơ quan chuyên môn có liên quan về những nội dung của các văn bản pháp luật mới.

Trên cơ sở những nội dung cơ bản của Luật phổ biến, giáo dục pháp luật năm 2012, Nhà nước cần phải có kế hoạch đào tạo và đào tạo lại cán bộ cho các cơ quan tư pháp, Toà án, Viện kiểm sát, Thi hành án và các cơ quan bảo vệ pháp luật khác. Nội dung các chương trình đào tạo một mặt cần chú trọng cập nhật những kiến thức mới; mặt khác, phải chú trọng tổng kết kinh nghiệm thực tiễn và rèn luyện kỹ năng thực hành. Bên cạnh chương trình chung phải có những chương trình riêng cho các chức danh như Thẩm phán, Kiểm sát viên, Chấp hành viên, Luật sư, Công chứng viên, Thư ký toà án, chuyên viên pháp lý của các ngành... Từng bước tiến tới tiêu chuẩn hoá về trình độ pháp lý của cán bộ, công chức trong các cơ quan nhà nước. Ngoài việc nâng cao ý thức pháp luật cho cán bộ, công chức còn phải nâng cao ý thức pháp luật cho toàn thể Nhân dân trong xã hội theo tinh thần "không ai là không biết pháp luật". Những năm qua, công tác phổ biến, giáo dục pháp luật ở nước ta đã có bước phát triển khá tốt. Tuy nhiên, công tác phổ biến, giáo dục pháp luật ở nước ta so với yêu cầu thì vẫn chưa được đầu tư đúng mức, chưa nhận thức được hết vị trí, vai trò của công tác này trong việc bảo đảm hiệu lực thực tế của các văn bản pháp luật đã được ban hành. Chúng ta chưa có được một cơ chế, các hình thức và biện pháp

hữu hiệu để đưa pháp luật đến với người dân, vì thế, mặc dù các văn bản pháp luật đang ngày càng được ban hành nhiều, nhưng việc hướng dẫn triển khai thi hành còn hạn chế, chậm đi vào cuộc sống.

Qua khảo sát điều tra cho thấy, ý thức pháp luật của Nhân dân tuy đã được nâng lên một bước, nhưng so với yêu cầu thì vẫn chưa đáp ứng được, nhiều văn bản pháp luật quan trọng của Nhà nước vẫn chưa được phổ biến, tuyên truyền đầy đủ tới Nhân dân. Sự hiểu biết pháp luật của Nhân dân vùng nông thôn, miền núi, nhất là của đồng bào các dân tộc thiểu số, của Nhân dân các vùng sâu, vùng xa còn rất thấp. Do vậy, trong xã hội, số người vi phạm pháp luật do không được phổ biến học tập pháp luật, không biết các quy định của pháp luật vẫn còn nhiều. Phần lớn người dân chỉ quan tâm đến việc tìm hiểu pháp luật khi gặp phải những vướng mắc, những đòi hỏi thiết thực trong cuộc sống của bản thân họ, gia đình hoặc người thân quen của họ. Trong xã hội vẫn còn không ít cán bộ, công chức, nhất là cán bộ, công chức quản lý hành chính cấp cơ sở vi phạm pháp luật vì không hiểu biết pháp luật hoặc hiểu biết không đầy đủ. Nhiều người dân không biết được những quyền, lợi ích hợp pháp của mình nên không dám đòi hỏi, không dám đấu tranh để bảo vệ các quyền, lợi ích đó. Có người biết được các quyền và lợi ích mà mình có nhưng lại không biết làm thế nào để bảo vệ được các quyền, lợi ích chính đáng, hợp pháp đó. Cũng do chưa hiểu biết đầy đủ về pháp luật mà nhiều người dân thờ ơ với pháp luật, không tin tưởng vào khả năng của pháp luật, hoài nghi việc giải quyết các công việc của một số các cơ quan, cán bộ nhà nước.

Việc phổ biến, giáo dục pháp luật trước hết phải nhằm vào đội ngũ cán bộ, công chức nhà nước, những người trực tiếp quản lý nhà nước, quản lý xã hội bằng pháp luật. Nhà nước cần chú trọng hơn nữa việc đào tạo và bồi dưỡng kiến thức chuyên môn, nghiệp vụ cũng như kiến thức pháp luật cho đội ngũ cán bộ, công chức từ Trung ương đến các địa phương, coi yêu cầu hiểu biết pháp luật là một trong những tiêu chí để đánh giá, phân loại cán bộ, công chức hằng năm. Đồng thời, coi trọng nội dung thi về hiểu biết pháp luật khi thi tuyển dụng công chức, thi nâng bậc, chuyển ngạch cho cán bộ, công chức. Ngoài ra, các cán bộ của Đảng, các nhà chính trị, cán bộ của các tổ chức xã hội và mọi cá nhân trong xã hội cũng đều phải được phổ biến, giáo dục pháp luật, cần nhanh chóng đưa việc giảng dạy pháp luật vào hệ thống các trường của Đảng, của Nhà nước, của các đoàn thể nhân dân và phải coi đó là một môn học chính trong chương trình.

Để phổ biến, giáo dục pháp luật đạt kết quả tốt cần sử dụng kết hợp nhiều hình thức và biện pháp đồng bộ, trong đó cần chú trọng một số biện pháp cơ bản sau:

- Hoàn thiện cơ chế quản lý nhà nước về công tác phổ biến, giáo dục pháp luật từ Trung ương đến địa phương. Trước hết, phải củng cố, hoàn thiện cơ sở pháp lý đối với hoạt động phổ biến, giáo dục pháp luật. Kien toan lực lượng cán bộ làm công tác phổ biến, giáo dục pháp luật nhất là ở cấp cơ sở. Đội ngũ cán bộ này phải đủ về số lượng và phải có chất lượng, đồng thời, am hiểu về đời sống sinh hoạt, phong tục tập quán, tâm tư, nguyện vọng của dân cư trên từng địa bàn, đặc biệt là đồng bào các dân tộc.

- Nâng cao chất lượng, đổi mới phương pháp phổ biến, giáo dục pháp luật cho các đối tượng khác nhau. Qua khảo sát, điều tra cho thấy, phương pháp phổ biến, giáo dục pháp luật có hiệu quả nhất ở các vùng nông thôn, miền núi, vùng sâu, vùng xa là nghe nói chuyện, phổ biến pháp luật trực tiếp. Dạy và học pháp luật trong các nhà trường là hình thức và phương tiện quan trọng trong công tác giáo dục pháp luật. Để công tác giáo dục pháp luật trong các nhà trường đạt kết quả tốt cần phải: bổ sung, hoàn chỉnh nội dung, chương trình giáo dục pháp luật cho phù hợp với từng loại đối tượng, phù hợp với những nhu cầu, đòi hỏi của họ trong cuộc sống; giáo dục pháp luật phải được tiến hành đồng bộ cùng với việc giáo dục văn hoá, giáo dục ý thức chính trị tư tưởng (giáo dục lòng yêu nước, yêu chủ nghĩa xã hội, nhận thức sâu sắc về lợi ích giai cấp, lợi ích dân tộc mà phấn đấu phục vụ cách mạng...), giáo dục đạo đức (sống theo pháp luật, hết lòng vì mọi người, không ích kỷ, hẹp hòi, yêu lao động và lao động có năng suất cao...), giáo dục thẩm mỹ (sống đẹp, làm đẹp cho cuộc đời, cho xã hội...); đào tạo bồi dưỡng đội ngũ giáo viên giảng dạy pháp luật có năng lực, có lòng say mê nghề nghiệp. Hiện nay, ở nước ta đội ngũ giáo viên dạy môn pháp luật trong các trường phổ thông còn chưa đáp ứng được yêu cầu đòi hỏi đặt ra hiện nay.

- Động viên, khuyến khích và tổ chức cho quần chúng nhân dân tích cực tham gia vào các hoạt động pháp luật thực tiễn. Nhân dân sẽ hiểu biết pháp luật sâu sắc đầy đủ hơn khi họ được tự mình vận dụng nó, nghe và thấy những việc xét xử căn cứ theo pháp luật, nghĩa là, không chỉ đọc những gì đã ghi trong luật mà còn trực tiếp xem xét, sử dụng nó trong thực tiễn. Vì vậy, cần tạo điều kiện để Nhân dân tham gia thảo luận, đóng góp ý kiến vào các dự thảo văn bản pháp luật. Tổ chức cho Nhân dân tham gia vào các hoạt động thực hiện, áp dụng pháp luật, có một cơ chế hợp lý để người dân sử dụng pháp luật bảo vệ các quyền, lợi

ích chính đáng, hợp pháp của mình và đấu tranh chống các biểu hiện vi phạm pháp luật. Tổ chức triển khai phổ biến, tuyên truyền các văn bản pháp luật mới của Nhà nước tới mọi tầng lớp Nhân dân. Đa dạng hoá các hình thức phổ biến pháp luật như tổ chức các buổi nói chuyện chuyên đề, sinh hoạt tập thể hỏi và đáp về pháp luật tổ chức các cuộc thi tìm hiểu pháp luật. Gắn việc học tập pháp luật với các hoạt động tổ chức thực hiện pháp luật ở địa phương, ở nhà trường và ở ngoài xã hội như giữ gìn trật tự an toàn giao thông, giữ gìn vệ sinh công cộng, bảo vệ môi trường, bảo vệ danh lam thắng cảnh... Đa dạng hoá các loại hình đào tạo pháp luật, ngoài ra, nên mở nhiều lớp bồi dưỡng theo chuyên đề hoặc bồi dưỡng theo đối tượng, theo nghề nghiệp.

- Tăng cường ứng dụng khoa học - công nghệ hiện đại và các phương tiện thông tin đại chúng vào công tác phổ biến, giáo dục pháp luật. Trong giai đoạn hiện nay, khoa học và công nghệ đang có những bước phát triển nhảy vọt chưa từng thấy, nhất là công nghệ thông tin, đòi hỏi chúng ta phải nhanh chóng ứng dụng những thành tựu khoa học và công nghệ hiện đại để nâng cao năng suất lao động và giảm mức chi phí cho các hoạt động phổ biến, giáo dục pháp luật. Tiếp tục cải tiến làm phong phú hơn các hình thức phổ biến, giáo dục pháp luật trên các phương tiện thông tin đại chúng. Các phương tiện thông tin đại chúng ngày càng có vai trò tích cực trong đời sống xã hội, trong việc phổ biến nâng cao dân trí nói chung và nâng cao sự hiểu biết pháp luật trong Nhân dân. Qua khảo sát, khi được hỏi về việc tìm hiểu pháp luật của bản thân thông qua các phương tiện thông tin nào thì đa số người được hỏi trả lời là thông qua việc xem truyền hình và thông qua việc nghe đài phát thanh (Trung ương và địa phương). Công tác tuyên truyền, giải thích pháp luật bằng các phương tiện thông tin đại chúng càng cụ thể, đơn giản và linh hoạt thì càng có kết quả. Chuyên mục giáo dục pháp luật trên đài phát thanh và đài truyền hình cần tăng thời lượng phát sóng. Thực tế cho thấy, việc phổ biến, giáo dục pháp luật trên đài phát thanh và truyền hình là phù hợp với điều kiện kinh tế - xã hội ở nước ta hơn cả, người ta có thể nghe đài ở mọi nơi, mọi lúc thậm chí cả khi đang làm việc trên cánh đồng, trong nhà máy... Thông tin qua đài phát thanh, truyền hình sẽ đến với người dân nhanh chóng hơn, nhất là ở các khu vực nông thôn, miền núi, vùng sâu, vùng xa, giao thông còn nhiều trắc trở. Hơn nữa, người dân dễ chấp nhận bỏ tiền ra mua đài, mua ti vi hơn là mua sách báo pháp lý. Việc nghe đài và xem truyền hình thuận lợi hơn đọc sách báo, trong khi tỷ lệ người chưa biết chữ ở nước ta còn khá cao, nhất là

ở vùng đồng bào các dân tộc thiểu số. Các tin, bài phản ánh về các hiện tượng pháp lý cần phải bảo đảm chính xác, phải đánh giá đúng từ góc độ pháp lý để tạo nên tâm lý, dư luận xã hội đúng đắn.

- Mở rộng và nâng cao chất lượng các hoạt động tư vấn, dịch vụ pháp lý và trợ giúp pháp lý. Hoạt động tư vấn và dịch vụ pháp lý và trợ giúp pháp lý cần được tổ chức sắp xếp lại, đổi mới phương thức hoạt động, đa dạng hoá các loại hình dịch vụ nhằm đáp ứng nhu cầu và phục vụ có hiệu quả những đòi hỏi của xã hội như tư vấn giới thiệu các văn bản pháp luật mới, tư vấn về kinh tế, về đầu tư, kinh doanh, tư vấn về hôn nhân - gia đình, tư vấn về dân sự, tư vấn cho người nước ngoài, cho các công ty nước ngoài muốn tìm hiểu, làm ăn với Việt Nam, trợ giúp pháp lý cho người nghèo... Các công ty luật và văn phòng tư vấn dịch vụ pháp luật cần mở nhiều ở những nơi đông dân cư, dễ tiếp cận và hoạt động có hiệu quả.

Phát hành rộng rãi các loại sách báo, tài liệu để tuyên truyền, phổ biến giáo dục pháp luật. Các văn bản pháp luật như Hiến pháp, Bộ luật hình sự, Bộ luật dân sự, Bộ luật lao động, Luật hôn nhân và gia đình... và một số văn bản pháp luật quan trọng, thiết thực khác đối với mọi người dân cần được in với số lượng lớn, bán rộng rãi với giá rẻ (thậm chí, Nhà nước có thể bù lỗ cho loại tài liệu này) để mọi gia đình, mọi cá nhân đều có thể mua và sử dụng. Việc xây dựng, quản lý tủ sách pháp luật ở từng phường, xã cần tạo điều kiện thuận lợi cho đông đảo quần chúng nhân dân. Nhà nước cần đầu tư hơn nữa các phương tiện, cơ sở vật chất, kinh phí cần thiết phục vụ công tác phổ biến, giáo dục pháp luật. Ngoài ra, cũng cần có chế độ thù lao phù hợp đối với đội ngũ những người làm công tác phổ biến, giáo dục pháp luật.

Thực hiện cơ chế phối hợp tuyên truyền, giáo dục pháp luật trong phạm vi cả nước và ở mỗi cộng đồng, phổ biến giáo dục pháp luật là hoạt động mang tính chất toàn xã hội, nên tuyên truyền giáo dục pháp luật là nghĩa vụ, trách nhiệm của Nhà nước, của các tổ chức đảng, các tổ chức, đoàn thể xã hội, các ngành, các cấp, của mỗi gia đình, mỗi người dân. Tùy theo chức năng, nhiệm vụ cụ thể của mỗi đơn vị, mỗi ngành, mỗi cấp mà công tác phổ biến, giáo dục pháp luật được tiến hành với nội dung, phương pháp và hình thức thích hợp. Công tác phổ biến, giáo dục pháp luật sẽ đạt được kết quả cao nếu mỗi đơn vị, mỗi ngành, mỗi cấp có sự quan tâm thường xuyên, chỉ đạo sát sao và có sự phối hợp chặt chẽ với các đơn vị, các ngành, các cấp khác cùng tiến hành đồng bộ và có chất

lượng. Kinh nghiệm cho thấy ở đâu và khi nào có sự phối hợp đồng bộ, chặt chẽ giữa các ban, ngành, đoàn thể thì ở đó các văn bản pháp luật được phổ biến kịp thời, ý thức pháp luật của Nhân dân được nâng cao, việc chấp hành pháp luật của Nhà nước và đường lối, chính sách của Đảng tốt hơn.

Môi trường gia đình có ảnh hưởng rất lớn tới sự hình thành nhân cách và ý thức pháp luật, ý thức công dân của các thành viên trong gia đình. Gia đình là tế bào của xã hội, gia đình tốt thì xã hội mới tốt. Những thành viên lớn tuổi như ông, bà, cha mẹ, v.v. có hiểu biết về pháp luật, có lối sống lành mạnh, gương mẫu trong việc tuân theo pháp luật sẽ là tấm gương để trẻ em và các thành viên khác trong gia đình noi theo. Do vậy, cần coi trọng việc biểu dương các gia đình gương mẫu chấp hành pháp luật, phát động Nhân dân xây dựng nếp sống văn minh, gia đình văn hoá...

Để nâng cao ý thức pháp luật trong Nhân dân còn đòi hỏi phải xử lý nghiêm minh các hiện tượng vi phạm pháp luật. Điều đó trước hết có tác dụng cải tạo, giáo dục chủ thể vi phạm pháp luật ý thức tôn trọng và thực hiện pháp luật, đồng thời còn có tác dụng giáo dục, nhắc nhở mọi người ý thức sống và làm việc theo pháp luật.

Không chỉ Nhân dân mà ngay cả cán bộ (đặc biệt là cán bộ cơ sở vùng sâu, vùng xa) trình độ học vấn còn rất hạn chế. Do vậy, muốn phổ biến, giáo dục pháp luật trong cán bộ và Nhân dân thuận lợi có hiệu quả thì trước hết phải nâng cao trình độ văn hoá, nâng cao mặt bằng dân trí, bảo đảm những tri thức cần thiết để người dân có đủ khả năng nhận thức và thực hiện pháp luật chính xác. Nâng cao trình độ văn hoá cho Nhân dân còn giúp họ hoà nhập được với cuộc sống kinh tế - xã hội hiện nay, theo tiến trình đổi mới và phát triển của đất nước. Thực tiễn cho thấy, những người có trình độ văn hoá cao thì việc tiếp thu các tri thức pháp lý dễ dàng hơn, nhận thức và thực hiện pháp luật tốt hơn.

Việc giáo dục pháp luật là một bộ phận của chiến lược giáo dục con người mới, cần được tiến hành theo hai hướng: hướng lâu dài có tính chiến lược tập trung vào việc nâng cao văn hoá pháp luật cho Nhân dân với những kiến thức pháp luật chung, cơ bản, tối thiểu cần thiết cho mọi người dân; hướng thứ hai mang tính "cập nhật" được tiến hành phụ thuộc vào tình hình kinh tế, chính trị, văn hoá - xã hội của đất nước ở mỗi giai đoạn phát triển nhất định.

Tóm lại, công tác giải thích, phổ biến, giáo dục pháp luật cần được Đảng và Nhà nước quan tâm một cách đặc biệt hơn để từng bước nâng cao ý thức pháp luật và văn hoá pháp lý cho các tầng lớp nhân dân, tạo điều kiện cho pháp luật đi vào cuộc sống trên cơ sở của Luật phổ biến, giáo dục pháp luật năm 2012. Hoạt động phổ biến, giáo dục pháp luật phải căn cứ vào trình độ dân trí, yêu cầu của nghề nghiệp, tình hình địa bàn dân cư... từ đó, xác định nội dung, tìm ra các biện pháp và hình thức phù hợp với từng loại đối tượng. Việc triển khai thi hành Luật phổ biến, giáo dục pháp luật năm 2012 cần được tiến hành có hệ thống, có mục đích và thường xuyên dưới sự lãnh đạo của Đảng và sự tham gia có hiệu quả của các cấp, các ngành, các cơ quan, đoàn thể và mỗi công dân theo tinh thần người biết nhiều nói cho người biết ít, người biết nói cho người chưa biết để tất cả xã hội đều hiểu biết về pháp luật, sống, làm việc theo pháp luật.

